

Vägledning om utformning av skötselplan

Här vägleder Naturvårdsverket om hur en skötselplan bör utformas.

Innehåll

INNEHÅLL	2
UTFORMNING AV SKÖTSELPLAN	4
Inledning	4
Natura 2000	4
Skötselplanens innehåll	4
Undvik regleringar mot sakägare i skötselplanen	5
Beskrivande del	5
Plandel – mål och åtgärder	6
Uppföljningsplan	7
Åtgärder	7

Utformning av skötselplan

Inledning

En skötselplan ska ingå i varje beslut om bildande av ett naturreservat. Om det finns särskilda skäl får man fastställa skötselplanen efter beslut om bildande¹. I så fall bör de särskilda skälen för detta redovisas i reservatsbeslutet. Ett exempel på särskilda skäl kan vara att beslut om naturreservat brådskar på grund av ett akut hot mot områdets prioriterade bevarandevärden.

Skötselplanen beskriver de åtgärder som behöver vidtas i området för att syftet med naturreservatet ska kunna uppnås/tillgodoses, och som får vidtas av förvaltaren inom ramen för dennes befogenheter och ansvar. Förvaltaren får inte vidta åtgärder som saknar stöd i gällande beslut enligt 7 kap. 6 § miljöbalken.

Om området som blir naturreservat också berör ett eller flera Natura 2000-områden behöver man ta hänsyn till det när man utformar skötselplanen. Skötselplanen bör motsvara de krav som ställs för Natura 2000-områden på beskrivningar av bevarandesyftet med mera² och på så sätt fylla funktionen av en bevarandeplan³.

Natura 2000

Om naturreservatet berör ett område som ingår i Natura 2000 bör en beslutsmening infogas som klargör att skötselplanen innehåller beskrivningar av bevarandesyftet m.m. i enlighet med 17 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. Skötselplanen ersätter därigenom en eventuell bevarandeplan.

Exempel (nytt)

I enlighet med 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. fastställer Länsstyrelsen bifogad skötselplan för naturreservatets långsiktiga vård. Skötselplanen innehåller beskrivningar i enlighet med 17 § nyssnämnda förordning för Natura 2000-området xxx (SExxxxxxx).

Skötselplanens innehåll

En skötselplan kan lämpligen delas in i en beskrivande del respektive en plandel med mål och åtgärder. Skötselplanen bör ha den inriktning och detaljeringsgrad som behövs för att syftet med naturreservatet ska uppnås/tillgodoses. Den bör dock inte formuleras på en alltför detaljerad nivå, då det kan leda till att behov av revidering snabbt uppstår. Här gäller det att hitta en balans.

¹ 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

² 17 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

³ NFS 2003:17.

En skötselplans innehåll och omfattning kan variera beroende på reservatets karaktär och behovet av åtgärder, samt på beslutsmyndighetens ambitionsnivå och prioriteringar. Den ska utgöra en tydlig instruktion för förvaltaren och, om behov uppstår, vara så enkel som möjligt att revidera. Naturvårdsverket förordar därför att skötselplanen begränsas till sitt omfattning. Följande punkter bör finnas med:

- Beskrivning av prioriterade bevarandevärden enligt gällande beslut⁴. När reservatet berör något Natura 2000-område bör denna beskrivning motsvara beskrivningar av bevarandesyftet samt de livsmiljöer och arter för vilka en gynnsam bevarandestatus ska upprätthållas eller återställas⁵.
- Beskrivning av eventuella övriga värden, samt enskilda och allmänna intressen som hänsyn ska tas till vid förvaltningen av reservatet.
- Bevarandemål för prioriterade bevarandevärden (naturtyper, arter, friluftsliv) som utvecklar och preciserar gällande beslut enligt 7 kap. 4 § miljöbalken.
- Instruktion om de åtgärder som förvaltaren av naturreservatet ska eller bör vidta enligt gällande beslut⁶. Instruktionen utvecklar gällande beslut enligt 7 kap. 6 § miljöbalken genom att beskriva hur åtgärder ska vidtas (metodval, etc.), närmare precisering av var (t.ex. planering av vandringsled, etc.) och när de ska vidtas (t.ex. tidpunkt och prioritetsordning), samt vilka hänsyn som då ska tas.
- Vem som är förvaltare av naturreservatet.

Undvik regleringar mot sakägare i skötselplanen

Föreskrifter som anger regleringar emot sakägare anges i beslutet om bildande av naturreservat, inte i skötselplanen. Skötselplanen utgör strikt en instruktion för förvaltningen, där alla åtgärder som beskrivs ska ligga inom ramen för gällande beslut enligt 7 kap. 4-6 §§ miljöbalken.

Beskrivande del

Skötselplanen bör beskriva de prioriterade bevarandevärden som utgör skälen för beslutet⁷ att inrätta reservatet. Planen bör också ge en översiktlig beskrivning av övriga värden i reservatet som hänsyn bör/ska tas till, liksom till enskilda och andra allmänna intressen vid förvaltningen.

Beskrivningen kan lämpligen delas upp på vart och ett av de prioriterade bevarandevärdena med angivande av t.ex. markslag, markanvändning, naturtyp, vegetationstyp, förekomst av arter samt förutsättningar för friluftsliv.

Mer omfattande dokumentation läggs lämpligen utanför skötselplanen.

⁴ 7 kap. 5 § första stycket miljöbalken.

⁵ 17 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

⁶ 7 kap. 6 § miljöbalken.

⁷ 7 kap. 5 § första stycket miljöbalken.

NATURA 2000

Om naturreservatet berör ett eller flera Natura 2000-områden bör beskrivningen omfatta de livsmiljöer och arter som har legat till grund för områdets utpekande till Natura 2000-nätverket. Här beskrivs livsmiljöernas och arternas förutsättningar för att bidra till gynnsam bevarandestatus i den biogeografiska regionen, liksom deras känslighet för förändringar.

Plandel – mål och åtgärder

I plandelen beskrivs de skötselområden som naturreservatet kan vara indelat i som stöd för förvaltningen. Bevarandemål anges för reservatets prioriterade bevarandevärden i respektive skötselområde. Dessutom beskrivs vilka åtgärder som bör vidtas för att nå och upprätthålla dessa bevarandemål. Åtgärderna beskrivs per skötselområde och bör också sammanställas på ett överskådligt sätt, gärna i form av en tabell, se nedan.

INDELNING I SKÖTSELOMRÅDEN

Reservatet behöver ofta delas in i skötselområden för att skötselplanen ska vara ett ändamålsenligt verktyg för förvaltaren. Indelningen bör utgå från reservatets naturtyper och behovet av åtgärder. Ett skötselområde kan bestå av flera olika geografiska delområden. Betesmarker som sköts på ett likartat sätt bör således samlas till ett skötselområde, t.ex. skötselområde A; skogar som sköts på ett likartat sätt samlas i skötselområde B, osv. Det är bra att ha så få skötselområden som möjligt för att skötselplanen ska vara överskådlig.

När det gäller åtgärder för friluftsliv och tillgänglighet kan det ibland vara ändamålsenligt att dela in området i olika delområden i enlighet med gällande beslut enligt 7 kap. 4-6 §§ miljöbalken. Anläggningar för friluftslivet beskrivs för sig och behöver inte utgöra egna skötselområden.

SLÅ IHOP OMRÅDEN MED LIKARTAD SKÖTSEL

Områden med liknande mark- och vattenanvändning samlas till ett skötselområde. Betesmarker som sköts på ett likartat sätt bör således samlas till ett skötselområde, t.ex. skötselområde A; skogar som sköts på ett likartat sätt samlas i skötselområde B, osv. Ett skötselområde kan bestå av flera olika geografiska delområden.

BESKRIV VARJE OMRÅDE

Det är ofta lämpligt att kortfattat beskriva varje skötselområdes utseende, värden, bevarandemål och åtgärder som bör vidtas. Skötselområdena bör beskrivas utifrån hur de ser ut i nuläget med positiva och negativa kvalitéer. Det kan också vara bra att beskriva åtgärder eller verksamheter som utförts i området tidigare.

GÖR EN KARTA

En karta över naturreservatet med ingående skötselområden bör finnas med i skötselplanen. Den ska vara tydlig och lättläst, och i övrigt uppfylla samma krav som

beslutskartan. Kartans skala väljs utifrån reservatets areal och förutsättningar. För att skötselområdena lättare ska kunna identifieras ute i naturen kan det vara bra att tillsammans med vissa GIS-skikt i fastighetskartan använda ett ortofoto som grundkarta. Eventuell zonerings bör framgå på befintlig eller separat karta.

BEVARANDEMÅL

Bevarandemålen förtydligar vad syftet med det skyddade området innebär i reservatets olika skötselområden, och bör formuleras för de prioriterade bevarandevärdena. De behöver vara tydliga och möjliga att följa upp för att kunna se om syftet med naturreservatet uppnås/tillgodoses.

Bevarandemålen ska ge en uppfattning om när tillståndet kan anses vara gynnsamt för de prioriterade bevarandevärdena. De bör beskriva önskade förändringar över tid och vilka processer som behövs. Det är lämpligt att varje skötselområde har egna bevarandemål.

I det fall naturreservatet berör något Natura 2000-område bör bevarandemål formuleras för samtliga livsmiljöer och arter som utgjort grund för utpekandet till Natura 2000.

Läs mer om bevarandemål i avsnittet ”Att formulera bevarandemål”⁸.

Uppföljningsplan

Hur bevarandemålen följs upp anges i en uppföljningsplan för naturreservatet. Att ta fram en sådan plan bör vara en del i det samlade arbetet med reservatsbildning. Det bör göras för varje skötselplan som fastställs.

I uppföljningsplanen anges vilka målkriterier som ska mätas för att följa upp bevarandemålen. Den utgör underlag för registrering av målkriterier för uppföljning och uppföljningsåtgärder i Skötsel-DOS (VIC Natur). Observera att uppföljningsplanen är en fristående plan och biläggs således varken till beslutet eller till skötselplanen.

Naturvårdsverket har tagit fram riktlinjer för uppföljning av skyddade områden i Sverige⁹. Dessa riktlinjer ger mer information om hur systemet för uppföljning ser ut och hur arbetet går till.

Åtgärder

För respektive skötselområde anges de åtgärder som bör vidtas för att bevarandemålen ska kunna nås. Skötselplanens plandel bör därför innehålla ett avsnitt om

⁸ Processbeskrivning bildande av naturreservat. Att formulera bevarandemål (juni 2015).
<http://www.naturvardsverket.se/upload/stod-i-miljoarbetet/vagledning/skyddade-omraden/process-naturreservat/beslut/beslut-formulera-bevarandemal.pdf>

⁹ Naturvårdsverket. 2010. Uppföljning av skyddade områden i Sverige. Rapport 6379.

planering och genomförande av nödvändiga åtgärder. I samband med beslut om skötselplan är det lämpligt att göra en bedömning av samtliga kostnader och redovisa dessa i Skötsel-DOS (VIC Natur).

Planerade åtgärder kan beskrivas enligt följande:

- Mål, dvs. vad som ska åstadkommas med åtgärden (t.ex. ökad tillgänglighet, återställt naturtillstånd, ökad mängd substrat för arter, osv.).
- Vilken åtgärd som ska vidtas.
- Var åtgärden ska vidtas.
- Åtgärdens prioritet, i en tregradig skala.
- När åtgärden bör vidtas, uppdelat på engångsåtgärder respektive återkommande åtgärder.

För att få överskådlighet bör samtliga planerade bevarandeåtgärder sammanfattas i en tabell, se exempel här intill/nedan. Denna läggs lämpligen efter beskrivningen av skötselområden.

Denna tabell utgör underlag och stöd för förvaltaren vid planering av åtgärder såväl lokalt i xxx naturreservat som regionalt i länet. De ekonomiska resurserna utgör en begränsande faktor för verksamheten, vilket innebär att förvaltaren måste prioritera mellan åtgärder i länets alla reservat.

Åtgärd	Prioritet	Mål med åtgärden	När	Var	Frekvens
Uppsättning av informationstavla	1	Ökad tillgänglighet	Inom 1 år	I anslutning till parkeringsplats	Engångsåtgärd
Anläggande av parkeringsplats	1	Ökad tillgänglighet	Inom 1-5 år	Se beslut	Engångsåtgärd
Röjning av gran	1	Gynna löv	Inom 1-5 år, därefter vid behov	Skötselområde A	Återkommande
Slätter av äng	2	Upprätthålla bestånd av ängsblommor	Årligen	Skötselområde B	Återkommande
Folder/ webbinformation/ mobilapplikation	3	Ökad tillgänglighet	Inom 1-5 år		Engångsåtgärd

DOKUMENTERA ÅTGÄRDERNA

Effekterna av vidtagna åtgärder bör dokumenteras av förvaltaren. Det är viktig information för att kunna utvärdera hur förvaltningen bidrar till att nå bevarandemålen, och för att bedöma om kostnaderna står i rimlig proportion till resultaten.

FÖRVALTARE AV NATURRESERVATET

Av beslutet om naturreservat ska framgå vem som är områdets förvaltare. Det är viktigt att sakägare och allmänhet vet vem som är förvaltare, och därmed ansvarig för skötsel- och andra förvaltningsåtgärder.

Varje naturreservat har en förvaltare. Utgångspunkten är att den beslutande myndigheten är förvaltare.

Förvaltarens huvuduppgift är att ansvara för de åtgärder som framgår av beslutet och skötselplanen, och som ska genomföras för att uppnå skyddets syfte och bevarandemål. Förvaltaren kan välja mellan att bedriva skötseln i egen regi eller att upphandla en entreprenör som utför det praktiska arbetet.

Det är normalt staten som förvaltar och finansierar skötseln i statligt beslutade reservat, medan kommunen normalt förvaltar och bekostar skötseln i kommunala reservat.

VEM ÄR FÖRVALTARE AV NATURRESERVAT?

Enligt vad som följer av 21 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. är länsstyrelsen eller kommunen förvaltare för statliga respektive kommunala naturreservat, såvida inte förvaltningen överläts genom ett särskilt beslut. Förvaltningsansvaret ligger alltså primärt hos den myndighet som beslutat om reservatet. Vissa statligt beslutade reservat ligger på kommunalt ägd mark. I sådana reservat har kommunen ofta utsetts till förvaltare.

Det finns flera skäl till att länsstyrelsen eller kommunen är förvaltare. Bland annat finns lämplig kompetens hos den som beslutat om skyddet och lämnat anvisningar om hur ett område ska skötas. Det kan även finnas samordningsvinster mellan myndighetsutövning som t.ex. skydd av områden, tillsyn och förvaltning av skyddade områden. Samtidigt är det viktigt att hålla isär de olika roller som en och samma myndighet ofta har, t.ex. beslut om bildande, tillsyn enligt miljöbalken, prövning av tillstånd och dispenser respektive förvaltning av ett skyddat område.

ÖVERLÅTELSE AV FÖRVALTNING

Länsstyrelsen eller kommunen får utse annan förvaltare¹⁰. Enligt samma bestämmelse kan en sådan förvaltare vara en annan myndighet, juridisk person eller markägare med förutsättningar att ha ett sådant ansvar. Det är länsstyrelsen eller kommunen som bedömer om en förvaltare uppfyller förutsättningarna.

När förvaltningen av ett naturreservat överläts bör det klargöras för den nya förvaltaren att denna företräder ett allmänt intresse i sin roll som förvaltare och att rollen

¹⁰ 21 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

som förvaltare inte får blandas samman med egna intressen, så som till exempel en markägare kan ha.

Länsstyrelsen eller kommunen bör vid behov se till att förvaltare får nödvändig utbildning för att kunna fullgöra förvaltningen. Samordning och erfarenhetsutbyte mellan olika förvaltare kan ske genom initiativ från länsstyrelse eller kommun.

Länsstyrelsen eller kommunen har även rätt att återkalla ett förordnande som förvaltare¹¹.

FÖRVALTAREN SKA BIDRA EKONOMISKT

Om en annan förvaltare av naturreservatet utses är det väsentligt att den nya förvaltaren bidrar med egna medel till förvaltningen. Att överlåta förvaltarskapet till en part som inte tar ett sådant finansiellt ansvar innebär att bestämmelserna i lagen (2007:1091) om offentlig upphandling (LOU) kringgås. Möjligheten att förordna en annan förvaltare kan alltså inte användas när länsstyrelsen eller kommunen helt svarar för finansieringen av förvaltningen.

Det finns många exempel där andra aktörer finansierar förvaltningen av områden som länsstyrelsen eller kommunen har skyddat. Bland dessa kan främst nämnas de regionala naturvårdsstiftelserna som t.ex. Västkuststiftelsen, Skärgårdsstiftelsen och Upplandsstiftelsen. De är viktiga aktörer i naturvårdsarbetet.

¹¹ 21 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.